

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de Beatitudine, de Actibus humanis, eorumque Moralitate; de Virtutibus ac Donis, de Vitiis ac Peccatis, & de Legibus, nec-non Dissertationem Theologicam de Probabilitate

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Disp. V. De proprietatibus virtutum

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77355](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77355)

cultas reducitur ad virtutes morales infusas, A
quæ sunt circa passiones, quales sunt fortitudo,
& temperantia, & aliæ virtutes eis annexæ. Ra-
tio verò dubitandi est, quia virtutes morales
infusæ sunt supernaturales quoad substantiam:
Sed virtutes supernaturales quoad substantiam
non videntur posse subjectari in appetitu sen-
sitivo; quia quod in eo recipitur debet esse mate-
riale, virtutes autem supernaturales immateria-
les sunt, cum supernaturalitas sit supra totum
genus corporeum, & omnia hujus generis ac-
cidentia: Ergo virtutes morales infusæ, quæ
sunt circa passiones, non possunt subjectari in
appetitu sensitivo. Nihilominus

27. Dico, virtutes morales infusas, quæ versan- B
tur circa passiones, ut fortitudinem & tempe-
rantiam, cum earum partibus, in appetitu sen-
sitivo, non verò in voluntate subjectari. Ita ex-
pressè docet D. Thomas variis in locis: nam in-
fra qu. 8. art. 3. assignans subjectum omnium
virtutum moralium, quæ erant in statu iustitiæ
originalis, ac proinde tam supernaturalium
quam naturalium, sic ait: *Sunt autem quatuor
potentia anima, qua possunt esse subiecta virtu-
rum, scilicet ratio in qua est prudentia, volun-
tas in qua est iustitia, irascibilis in qua est forti-
tudo, concupiscibilis, in qua est temperantia.* Idem
docet quæst. de virtutibus art. 10. ad 11. ubi dicit
quod fortitudo & temperantia, virtutes infusæ,
sunt in appetitu sensitivo. Cum enim sibi obje-
cisset, virtutem infusam ex Augustino esse bo-
nam mentis qualitatem, ac proinde debere sub-
jectari in parte rationali, sic respondet: *Irasci-
bilis & concupiscibilis, accipiunt nomen ratio-
nis, vel rationalis, in quantum participant ali-
qualiter rationem, in quantum obediunt ei: Illa
ergo secundum eundem modum accipiunt nomen
mentis, prout obediunt menti, ut verum sit quod
Augustinus dicit, quod virtus infusa est bona
qualitas mentis.* Igitur manifestum est, juxta D.
Thomæ doctrinam, fortitudinem & temperan-
tiam infusam, in appetitu irascibili & concu-
piscibili subjectari.

28. Ratio etiam id suadet: In ea enim potentia D
subjectantur virtutes, cujus sunt actus proprii
illarum; nam virtutes dantur potentia operati-
væ, quando non est naturaliter rectificata, in
ordine ad proprios actus, seu ut tales actus ab
ea procedant omnino perfecti: Sed actus virtu-
tum moralium infusarum, quæ versantur per se
primò circa passiones, sunt actus proprii appe-
titus sensitivi, cum sint passiones moderatæ talis
appetitûs secundum prudentiam infusam, ut
moderata audacia, moderatus timor &c. hæc
quippe passiones moderatæ ex motivo superna-
turali, ac ita rectificatæ in ordine gratiæ, sunt
actus virtutum moralium infusarum; moderatæ
verò ex motivo naturali, ac ita rectificatæ tan-
tùm in ordine nature, sunt actus virtutum mor-
ralium acquisitarum: Ergo virtutes morales in-
fusæ, quæ versantur per se primò circa passiones,
ut fortitudo, & temperantia, cum earum par-
tibus, subjectantur in appetitu sensitivo.

29. Ad rationem verò dubitandi, initio propo-
sitam, dupliciter responderi potest: Primò cum
Salmanticensibus, virtutes morales infusæ esse
corporeas, subindeque in appetitu sensitivo pos-
se subjectari. Nec obstat quod virtutes illæ sint
supernaturales; corporeum enim non excludi-
tur secundum se totum à ratione supernaturali-
tatis, ut patet in modo præsentia corporis

Christi ad species sacramentales, qui est verè
corporeus, utpote receptus in corpore, & ab eo
dependens, & tamen nullus dicere audebit mo-
dum illum esse naturalem. Similiter unio quæ tale
corpus in triduo mortis mansit Verbo hypostati-
cè unitum, prout ex parte corporis se tenebat,
fuit quid corporeum, propter similem rationem
dependentia à corpore; & tamen, cum esset
ordinis hypostatici, non solum ordinem natu-
ræ, sed etiam gratiæ excedebat: Igitur propter
solum corporeitatem non debet aliquid à super-
naturali ordine excludi. Neque etiam est contra
rationem rei corporeæ, excedere in perfectio-
ne aliquam rem spiritualementem: quia licet spiritua-
le ex parte subjecti corporeum excedat, istud
tamen per ordinem ad terminum, vel objectum
quod respicit, ita dignificari, & elevari potest,
ut simpliciter sit nobilius, nullique creatæ vel
creabili substantiæ debeatur, in quo ratio su-
pernaturalitatis consistit.

Hæc solutio & doctrina probabilitate non
caret: plures tamen paritur difficultates & in-
stantias, ex eo præsertim quod virtutes infusæ
sint proprietates gratiæ sanctificantis, subin-
deque ejus naturam sapere debeant; unde cum
gratia sit qualitas immaterialis & spiritualis
quoad substantiam, idem de virtutibus infusis
videretur dicendum. Quare

30. Secundò, & fortè meliùs responderetur, vir-
tutes infusæ appetitui sensitivo esse formaliter
imateriales, & corporeas tantùm eminenter,
& ut quo. Sicut enim anima rationalis est for-
maliter spiritualis, & simul corporea ut quo,
& virtualiter, quia sub ratione altiori confert
effectum formalem formæ corporeæ: ita simili-
ter, quia virtutes infusæ appetitui sensitivo, sub
eminentiori ratione participationis divinæ su-
pernaturalitatis cõferunt suum effectum forma-
lem, qui quantum ad aliquid non excedit pro-
portionem virtutis corporeæ (scilicet inclinare
ad medium in passionibus; ad quod inclinant
etiam virtutes acquisitæ, quamvis longè diverso
modo, quia istæ ad illud ut naturale purè, vir-
tutes verò infusæ ad idem ut supernaturale in-
clinant) sunt formaliter immateriales, & simul
corporeæ virtualiter, & ut quo: unde quæ spi-
rituales formaliter, dicuntur habitudinem ad præ-
dictum medium, ut supernaturale & proportio-
natum fini ultimo supernaturali; quatenus verò
corporeæ ut quo, respiciunt potentiam cor-
poream, eamque perficiunt in ordine ad illud
quod pertinet ad objectum proprium ipsius, &
in appetitu sensitivo subjectantur: sicut anima
rationalis, ex eo quod est corporea ut quo, &
virtualiter, dicitur habitudinem ad materiam, tan-
quam ad proprium subjectum informationis,
quamvis ab ea non dependeat, secundum suum
esse, ex eo quod est subsistens.

DISPUTATIO V.

De proprietatibus virtutum.

Ad quæst. 64. & tres sequentes.

QUATVOR hic explicat D. Thomas vir-
tutum proprietates. Prima est, quod
consistunt in medio: secunda, quod sunt in-

ter se connexæ: tertia, quod sunt inæquales: A quarta, quod durant post hanc viam. De his quatuor proprietatibus, breviter in hac disputatione differendum est.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum virtutes consistant in medio?

1. **N**OTANDVM primò, seu potiùs recolendum ex dictis supra disp. 3. tria esse genera virtutum: alia enim sunt morales, alia intellectuales, alia theologica: unde ad plenam resolutionem difficultatis proposita discutendum est, an omnes illæ virtutes consistant in medio?

2. Notandum secundò, duplex medium à Theologis solere distingui in virtutibus, unum rei, & alterum rationis. Medium rationis appellatur illud, quod non est ex natura rei fixum, determinatum, & unum pro omnibus hominibus, & pro omni tempore, loco, aliisque circumstantiis, sed variatur pro loco, tempore, & persona; diciturque medium rationis, non quia non sit ipsarum rerum, sed quia penfatis omnibus debet prudentis arbitrio definiti. Medium verò rei dicitur illud quod ita est ex natura rei determinatum & fixum, ut sit semper unum & indivisibile, nec varietur pro loco, tempore, aut persona.

3. Dico primò, virtutes omnes morales consistere in medio. Ita communiter Philosophi, Theologi, & SS. Patres, qui passim docent virtutem in medio seu mediocritate consistere. Unde Plato, ut est apud Apuleium libro de Philosophia, virtutes, & summitates vocabat, & medietates; summitates quidem, quòd vitiorum ordini è regione opposita, longè eminent: medietates autem, quòd in medietate quodam vitiorum sint sitæ. Theagenes verò Pithagoræus libro de virtutibus, præter cætera in hanc rem insignia, disertè tradit virtutem nihil aliud esse, quàm habitum ejus quod decorum est: decorum D autem esse ait, quod neque excedit, neque deficit, sed est in medio situm. Ei concinit Lidorus Pelusiota lib. 3. epist. 111. ubi hæc scribit: *Pro corpore pulchritudinis norma, membrorum apta proportio est; ita etiam extrema spiritualis pulchritudinis linea in virtutum mediocritate consistit. Nam si extremitates, ut quidam sapientes viri pronunciarunt, in vitium degenerant (cupiens enim quispiam probus rei familiaris dispensator esse, in tenacitatem & avaritiam labitur; cupiens liberalis esse, in prodigalitate cadit; unde etiam virtutes mediocritates esse definiuerunt; inter superstitutionem enim & impietatem medium locum obtinet pietas) haud abs re Sapiens quoque monuit. Noli esse iustus multum.*

Altipulatur etiam S. Bernardus lib. 5. de confid. cap. 8. ubi laudato illo Philosophi effato, *Ne quid nimis*, subdit, hoc medullitium, omnium quodammodo intimam vim, & vitam esse ac medullam virtutum. *Quid enim (inquit) tam iustitia, quàm modus? Alioquin si quid extra modum reliquit, non planè cuique tribuit quod suum est, quod tamen suum ipsius est facere. Quid tam rursus temperantia, que non aliunde profectò temperantia est, nisi quòd nihil immoderatum admittit? Sed puto fatebere etiam non minus esse fortitudinis, cum vel maximè ipsa sit,*

qua ab irruentibus vitis, & quasi hinc inde suffocare conantibus, purum illud potenter eruit, & vindicat in quoddam stabile fundamentum boni, sedemque virtutis.

Eodè spectat elegans virtutis comparatio cum circulo, quam instituit S. Augustinus lib. de quantitate animæ cap. 16. quòd nimirum sicut totus circulus æqualiter se debet habere ad medium, sive ad centrum; ita & virtus ad suum medium, adèd ut nulla ex parte aliquid minus eveniat. Eadem comparatione utitur Aristoteles 2. Ethic. cap. 9. ubi ait quod sicut circuli medium deprehendere, non cuiuslibet, sed scientis solummodo est; sic quoque & irasci, & dare pecuniam, & sumptus facere, cuiuslibet est, & facile. At cui, & quantum, & quando, & cuius causâ, & quomodo oporteat eadem hæc facere, non cuiuslibet, neque facile est.

Demum Cyprianus carmine ad Senatorem apostatam, ad eandem veritatem declarandam nonnulla adducit exempla, quibus excessum, & quidquid à medio exorbitat, nocivum & vitandum; subindeque moderamen, amabile, ac per utile esse ostendit.

Omne quod est nimium, contra cadit: unum operatur

Et calor & frigus; sic hoc, sic illud adurit; Sic tenebre visum, sic sol contrarius auferit.

Et pariter ledunt gelidum fervensque lavacrum. Escâ alitur corpus, corpus corrumpitur escâ.

Vinque suam minuit, si quid protenditur ultra. Me Dea sic docuit, MODERAMEN AMABILE dixit.

Ratio etiam suffragatur: Nam ut discurrit D. Thomas hæc qu. 64. art. 1. Virtus moralis constituitur per conformitatem ad regulam rationis: Sed virtus que per conformitatem ad regulam rationis constituitur, consistit in medio: Ergo & virtus moralis. Major patet, Minor probatur. Regula rationis quandam constituit mensuram in objecto, à qua mensura recedunt duo extrema, unum per excessum, seu per abundantiam & exorbitantiam, aliud per defectum, vel ut loquitur Aristoteles, per nimium & parum: Ergo virtus, que per conformitatem ad regulam rationis constituitur, consistit in medio; quia versatur circa objectum medium inter duo extrema, excessum scilicet & defectum. Quod ut magis explicetur,

Observandum est cum Cajetano, virtuti posse dupliciter medium assignari: Primò ex parte ipsius virtutis, ut cum mediat inter duo vitia, extremè opposita, alterum per excessum, alterum per defectum; sicut temperantia inter luxuriam & insensibilitatem, humilitas inter pusillanimitatem & superbiam, fortitudo inter audaciam & timiditatem; & hoc appellat Cajetanus consistere in medio essentialiter. Secundò ex parte actus & objecti, quia inclinatur ad actum commensuratum & adequatum regulæ rationis: nam quia inter excessum & defectum ab aliqua mensura medium est æqualitas, omnis actus commensuratus regulæ rationis dicitur in medio ipsius rationis consistere; & hoc vocat idem Author consistere in medio causaliter, quia nihil aliud est, quàm virtutem causare actum, in medio rationis constitutum. Cum ergo dicimus, omnes virtutes morales in medio consistere, non intelligitur de primo medio, sed de secundo: quia licet omnium virtutum actus debeant à ratione regulari, eique perfectè commensurati; sunt tamen

aliquæ virtutes, quæ non mediant inter duo vi-
tia extremè opposita, unum per excessum, alte-
rum per defectum, ut de iustitia stricta & rigo-
rosa docet D. Thomas in questione de virtuti-
bus art. 73. ad 12.

Dico secundo, omnes virtutes morales, quæ
sunt circa passiones, consistere in medio ratio-
nis; iustitiam verò, cum suis partibus, in medio
rei. Ita D. Thomas hic art. 2.

6. Prima pars conclusionis probatur: Medium
rationis est illud quod à ratione taxatur: Atqui
in materia passionum medium non est taxatum
ex natura rei, sed taxatur per rationem, juxta
uniuscujusque dispositionem, & attentis omni-
bus circumstantiis loci, temporis &c. ut patet in
temperantia; nam medium temperantiæ non est
certa quantitas cibi omnibus accommodata ut
sint temperantes; sed variatur in diversis, juxta
diversam complexionem, imò & in eodem, pro
diversis temporibus & circumstantiis: Ergo vir-
tutes morales, quæ sunt circa passiones, ut for-
titudo & temperantia, consistunt in medio ratio-
nis.

7. Secunda etiam pars suadetur: Iustitia habet fa-
cere æqualitatem rei ad rem: Sed talis æqualitas
est medium rei, utpote cum sit ex natura rei ta-
xata, & per comparationem rei ad rem, non au-
tem ad subiectum operans: Ergo iustitia in me-
dio rei consistit.

8. Adverte autem hanc æqualitatem esse dupli-
cem: unam scilicet quantitatis ad quantitatem;
& hanc facit iustitia commutativa, quæ reddun-
tur v. g. centum pro centum: aliam quæ est
proportionis ad proportionem; & hæc servatur
à iustitia distributiva, quæ non dat omnibus æ-
qualiter, sed unicuique juxta suam conditionem
vel meritum; ita ut tantum proportionaliter re-
cipiat miles, quantum tribunus ut tribunus; vel
si habenti meritum ut octo, dentur centum partes
bonorum reipublicæ, habenti meritum ut qua-
tuor, tribuantur quinquaginta.

9. Adverte etiam, quod licet iustitia ex sua spe-
ciali ratione respiciat medium rei, quia non aliud
præcisè attendit, quàm æqualitatem, ex genera-
li tamen ratione virtutis moralis respicit etiam
medium rationis; cum actus iustitiæ, sicut &
aliarum virtutum moralium, debeat per pruden-
tiam & rectam rationem regulari: unde qui non
redderet debitum suo tempore, & loco, & cum
debita intentione, satisfaceret quidem præcepto,
sed non faceret actum iustitiæ. In hoc ergo iusti-
tia à cæteris virtutibus moralibus differt, quod
istæ consistunt in medio rationis tantum, illa
verò in medio rationis & rei simul.

10. Dico tertio, virtutes intellectuales in suo ge-
nere consistere in medio. Est Aristotelis 2. Ethic.
cap. 6. & D. Thomæ hic art. 3.

Probatur breviter: Virtus cujus objectum
mediat inter duo extrema, nempe inter excessum
& defectum, consistit in medio: Sed objectum
virtutum intellectualium mediat inter duo ex-
trema &c. Ergo virtutes intellectuales consi-
stunt in medio. Major patet, Minor probatur.
Objectum virtutum intellectualium est verum,
quod est bonum intellectus: Sed verum mediat
inter duo extrema, excessum scilicet & defectum;
veritas enim læditur, sive affirmando plusquam
res habet, sive minus quàm habet, seu negando
quod habet: Ergo objectum virtutum intelle-
ctualium mediat inter duo extrema, nimirum
inter excessum & defectum.

Ad majorem hujus conclusionis intelligen-
tiam, advertendum est, hoc inter virtutes intel-
lectuales speculativas & practicas discrimen in-
tercedere, quòd illæ habent medium rei; quia
verum, quod est illarum objectum, est independens
à determinatione rationis, & per conformi-
tatem intellectus ad ipsas res constituitur: istæ
verò habent medium rationis; nam medicina v.
g. non semper dicitur sumendam esse potionem in
hac determinata quantitate, sed secundum com-
plexionem infirmi.

Advertendum etiam, inter virtutes intellectua-
les, prudentiam speciali modo consistere in me-
dio: habet enim medium non solum generali ra-
tione quæ cæteræ, sed etiam speciali, quatenus
ejus objectum est objectum virtutum moralium,
quod in medio consistere diximus. Unde pruden-
tia idem cum virtutibus moralibus habet me-
dium; cum hoc tamen discrimine (ut observat
D. Thomæ hic art. 3.) quod medium in virtuti-
bus moralibus se habet per modum regulati &
mensurati, in prudentia verò per modum regu-
lantis & mensurantis; quippe cum illa sit virtu-
tum moralium regula & mensura.

Dico quarto, virtutes Theologicas non con-
sistere in medio per se, sed solum per accidens.
Ita D. Thomæ art. 4.

Probatur breviter: Contra virtutes, quæ per
se consistunt in medio, contingit peccare dupli-
citer, nimirum per excessum, & per defectum,
ut patet in exemplis supra additis: Sed licet ali-
quis possit peccare per defectum contra virtu-
tes Theologicas, non tamen per excessum; ne-
que enim aliquis potest excedere in credendo
revelatis à Deo, vel in ejus dilectione: unde Ber-
nardus in libro de diligendo Deo, *Modus dili-
gendi Deum est sine modo diligere*: & in ferm. ad
Fratres de monte Dei, *In dilectione Dei non alia
discretio est, nisi ut sicut ille, cum dilexisset nos
in finem dilexit nos; sic si fieri potest, nos infini-
tè diligamus eum; nam beatus vir qui in man-
datis ejus cupit nimis*: Ergo virtutes Theologi-
cæ non consistunt in medio, per se, & ex parte
objecti.

Quod verò per accidens, & ex parte subje-
cti, medium requirant, ex eo patet, quod de-
bemus ferri in Deum credendo, sperando, &
amando, secundum mensuram nostræ conditio-
nis, & nostri ingenij vires; non verò nimio co-
nato, adeò ut corpus lædatur, aut nimium debi-
litetur. Unde subdit Doctor mellifluus post
verba relata: *Sed cum nullum finem vel termi-
num habere debeat devotio amantis, tamen ter-
minos suos, & fines, & regulas habere debet
actio operantis*. Quibus verbis aperte declarat,
quod licet charitas non pendeat per se à dicta-
mine prudentiæ, per accidens tamen, & quan-
tum ad exercitium, ab illo dependet, inquan-
tum prudentia dicitur hic & nunc actum illius
esse exercendum, subiadeque in exercitio hu-
jus virtutis, modum aliquem ac moderamen esse
servandum.

ARTICVLVS II.

An virtutes morales in esse perfecto, habeant necessariam connexionem inter se?

15. **D**ixi virtutes morales: Quia si sermo sit de intellectualibus, sive practicis, sive speculativis, manifestum est non esse inter se connexas, sed posse unam sine alia reperiri, ut scientiam sine prudentia, vel artem sine scientia. Similiter etiam constat virtutes Theologicas non habere necessariam inter se connexionem: cum fides & spes possint esse sine charitate, ut patet in peccatore fideli. Unde Tridentinum sess. 6. can. 28. *Si quis dixerit, amissam per peccatum gratiam, simul & fidem semper amitti; aut fidem qua remanet, non esse veram fidem, anathema sit.* Totam ergo difficultas ad virtutes morales devolvitur, non quidem quantum ad essentiam, aut in statu imperfecto consideratas, sed prout sunt in statu perfecto. Quod ut magis declaratur:

16. Advertendum est, virtutes morales posse dupliciter considerari; vel ut perfectas quantum ad statum, quando scilicet ita firmiter actuant subiectum, ut omnibus rectitudinem impediens facile possit obistere: vel ut imperfectas, quando scilicet sunt in subiecto per modum dispositionis mobilis, nec firmam tribuunt facultatem vincendi impedimenta.

17. Concedunt ergo communiter Theologi cum D. Thoma hic qu. 65. art. 1. virtutes imperfectas non esse necessariam adinvicem connexas. Idque experientia satis convincit, cum videamus multos esse promptos, non solum ex naturali complexione, sed etiam ex quadam assuetudine acquisita, ad opera misericordiae, qui tamen non sunt prompti ad opera castitatis. Unde praesens controversia & difficultas procedit solum de virtutibus moralibus secundum statum perfectis. Has enim Scotus, Vazquez, Lorca, Theophilus Raynaudus, & alij, negant habere inter se necessariam connexionem: affirmant vero caeteri Theologi, tam domestici, quam extranei, cum S. Thoma citato. Unde sit

S. I.

Conclusio affirmativa statuitur, & SS. Patrum testimoniis illustratur.

18. **D**ico igitur, virtutes morales in esse perfecto ita esse connexas inter se, ut qui una caret, nullam perfectam habeat.

Hanc conclusionem passim docent SS. Patres: Ambrosius enim lib. 5. in Lucam cap. de sermone Iesu, sic ait: *Connexa igitur sunt, concatenataque virtutes, ut qui unam habeat, plures habere videatur.* Et lib. 1. de officiis cap. 27. *Liquet cognatas sibi esse virtutes.* Augustinus lib. 6. de Trinit. cap. 4. *Virtutes (inquit) quae sunt in animo humano, nullo modo separantur ab invicem.* Bernardus lib. 1. de considerat. cap. 8. ait esse suavissimum quendam concentum, completumque virtutum, atque alteram pendere ab altera. Gregorius lib. 22. moral. cap. 1. circa medium. occasione virtutum Iob, quas ipse in se cap. 31. tam varias distinctim enumerat, haec scribit: *Vna virtus sine aliis, aut omnino nulla*

A est, aut imperfecta. Ut enim de primis quatuor virtutibus loquar, prudentia, temperantia, fortitudo, atque iustitia, tantum perfecta sunt singula, quanto vicissim sibi sunt conjuncta: disjuncta autem perfecta esse nequaquam possunt; quia nec prudentia vera est, quae iusta, temperans, & fortis non est; nec perfecta temperantia, quae fortis, iusta, & prudens non est; nec fortitudo integra, quae prudens, temperans, & iusta non est; nec vera iustitia, quae prudens, fortis, & temperans non est. Quo nihil clarius & expressius in favorem nostrae conclusionis dici potest. Demum Philo Iudaeus lib. 2. de vita Moysis, illud ut vulgare effatum usurpat: *Virtutes omnes habet, qui unam habet.*

Eandem veritatem solo luminis naturalis ductu agnovere Philosophi Ethnici: Tullius enim in 2. Tusculanarum quaestionum, sic ait: *Si unam virtutem confessus es te non habere, nullam necesse est te habiturum.* Et Aristoteles lib. 2. Magnorum Moralium: *Neque alia (inquit) sine prudentia virtutes sunt, neque prudentia absque reliquis virtutibus perfecta. Verum invicem sese coadiuvant, comitant prudentiam.* Unde 6. Ethic. cap. 5. ait temperantiam esse conservatricem prudentiae, ideoque dictam *conservatricem*, quasi servatricem & salutem mentis. Et rationem ibidem reddit, cum asserit iudicium quidem speculativum non perverti morum depravatione, iudicium tamen practicum ad mores spectans inde saepe corrumpi: *Illi (inquit) qui aut voluptate, aut dolore correptus est, principium statim non apparebit, neque ejus causa, atque ob id omnia eligi atque agi oportere; vitium enim ejusmodi est, ut principium corrumpat.*

Denique D. Augustinus Epist. 18. asserit omnibus Philosophis placuisse dogma de connexionem & inseparabilitate virtutum, hanc eorum rationationem proferens: *Hinc (ait) persuadent Philosophi, qui unam virtutem habuerit, habere omnes, & omnes deesse cui una defuerit, quod prudentia nec ignava, nec injusta, nec intemperans potest esse: nam si aliquid horum fuerit, prudentia non erit. Porro si prudentia tunc erit, si & fortis, & iusta, & temperans sit; profecto ubi fuerit, secum habet ceteras. Sic & fortitudo imprudens esse non potest, vel intemperans, vel injusta. Sic temperantia necesse est ut prudens, fortis, & iusta sit. Sic iustitia non est nisi prudens, fortis, & temperans. Ita ubi est una vera aliqua earum, & alia similiter sunt. Vbi autem alia defunt, vera illa una non est, etiamsi aliquo modo similis esse videatur.*

Id confirmat ibidem exemplo Catilinae, qui (ut de illo scripserunt qui nosse potuerunt) frigus, sitis, famem ferre poterat, eratque patiens inedia, algoris, vigilia, supra quam cuiquam credibile est, ac per hoc & sibi & suis magna praeditus fortitudine videbatur. Sed haec fortitudo prudens non erat; mala enim pro bonis eligebat: temperans non erat; corruptelis enim turpissimis feda batur: iusta non erat; nam contra patriam conjuraverat. Et ideo nec fortitudo erat, sed duritia sibi (ut stultus falleret) nomen fortitudinis imponebat. Nam si fortitudo esset, non vitium sed virtus esset. Si autem virtus esset, a ceteris virtutibus tanquam inseparabilibus comitibus nunquam relinqueretur.

Eadem veritas duplici ratione suadetur.

21. **P**OTEST etiam suaderi conclusio duplici ratione. Prima sic potest proponi: Virtus in statu perfecto inclinatur ad promptè & delectabiliter operandum in propria materia, ut docet Aristoteles 4. Ethic. cap. 4. Sed hoc non potest habere, nisi cum aliis virtutibus moralibus connectatur: Ergo virtutes morales in statu perfecto habent inter se necessariam connexionem. Major est evidens, Minor verò duplici exemplo suadetur. Si enim aliquis haberet virtutem iustitiæ v. g. & non liberalitatis, proindeque nimis amaret pecunias, oblatâ occasione eas obtinendi, facile inferret injuriam proximo, & non nisi cum magna difficultate redderet alteri debitum. Similiter mulier casta, sed avara, vel timida, vix poterit servare castitatem; oblatâ enim pecuniâ, vel occurrente mortis periculo, facile in oppositum vitium pertrahetur; & idem dicendum de aliis.

Neque potest responderi, quòd una virtus habet tollere omnia impedimenta ad rectè operandum, etiam in materia sibi extranea. Si enim hoc esset verum, non esset necessaria nisi una virtus, illaque sola sufficeret ad operandum benè in quacumque materia; quia ad eandem virtutem pertinet operari in aliqua materia, & tollere impedimenta in tali materia occurrentia.

22. Secunda ratio sumitur ex D. Thoma hic qu. 65. art. 1. potestque in hanc formam reduci. Perfecta virtus moralis dependet à prudentia perfecta: Atqui prudentia perfecta esse non potest sine consortio omnium virtutum moralium: Ergo nec ulla virtus moralis potest esse in statu perfecto, nisi omnes alias virtutes habeat sibi annexas. Major constat ex definitione virtutis moralis: in ea enim dicitur virtutem moralem consistere in medio, juxta determinationem prudentiæ; quare sicut non potest esse sine medio, ita nec sine prudentia. Unde Bernardus 1. de considerat. cap. 8. *Prudentia* (inquit) *inter voluptates & necessitates media quasi quaedam arbitra sedens, utrinque certis limitibus determinat fines, istis assignans & prebens quod sat, illis quod nimis demens.* Addo quod virtus moralis dicitur habitus electivus, id est faciens rectam electionem: Sed recta electio dependet à recto consilio & iudicio, qui sunt actus prudentiæ: Ergo si virtus moralis simpliciter loquendo dependeat à prudentia, perfecta virtus moralis dependebit à perfecta prudentia, juxta illud: *Sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis.*

Minor verò suadetur: Perfectus prudentiæ status exigit, ut facile & promptè possit homo elicere actus prudentiæ cum voluerit: Sed non potest homo facile & promptè rectum consilium & iudicium (qui sunt actus prudentiæ) ferre de mediis, nisi adsint omnes virtutes morales: Ergo prudentia perfecta esse nequit, absque omnium virtutum moralium consortio & comitatu. Major patet, Minor probatur. Ad consilium & iudicium rectum prærequiritur recta intentio, unde iudicium de mediis in ordine ad malum finem non est à prudentia, sed ab astutia, vel alio vitio opposito prudentiæ: Sed facere rectam intentionem finis, pertinet ad omnes virtutes morales; quælibet enim illarum habet rectificare appetitum circa finem & materiam propriam: Ergo non potest homo promptè & facile rectum judi-

A cium ferre de mediis, nisi habeat omnes virtutes morales.

Confirmatur: Rectum iudicium dependet à rectitudine appetitûs: Sed talis rectitudo haberi non potest sine virtutibus moralibus, est enim earum formalis effectus: Ergo neque rectum iudicium. Minor est certa, Major probatur: quia unusquisque prout est affectus ad finem, sic de illo practicè iudicat: unde, ut supra ex Aristotele dicebamus, licet iudicium speculativum non pervertatur morum depravatione, iudicium tamen practicum ad mores spectans inde sæpè corrumpitur. Quare idem Philosophus supra laudatus, temperantiæ *conservatricem prudentiæ* appellat. Hinc etiam Philosophi inter verum speculativum & practicum hoc discrimen constituunt, quod illud sumitur ex conformitate ad rem cognitam; istud verò attenditur præcipuè ex conformitate ad appetitum finis rectum.

24. Ut ab hoc argumento se expediat Scotus, duplicem distinguit prudentiâ, unam partialem, & aliam totalem. Prudentiam partialem appellat, quæ non est respectu omnium agibilium, sed unius tantum materiæ, ciborum, aut venereorum: totalem verò, quæ respicit omnia agibilia, & omnium virtutum materias. Concede igitur

C Majori de prima prudentia, negat de secunda. Inò existimat non dari prudentiam totalem, quæ sit una simplex species, sed tot esse prudentias specie distinctas, quot sunt virtutes morales; ita ut alia sit prudentia regulativa temperantiæ, alia fortitudinis, alia iustitiæ; censetque unam virtutem moralem non dependere à prudentia regulativa alterius, sed quamlibet à sola illa quæ propriam materiam moderatur. Deinde negat Minorem: quia prudentia partialis non requirit omnes morales virtutes, sed ad summum illam cuius materiæ est regulativa.

Vazquez verò respondet, quod quamvis unica sit prudentia, eam tamen non requirit perfecta virtus, secundum quod extenditur ad materiam omnium virtutum, sed solum secundum quod se extendit ad finem & objectum hujus particularis virtutis, putâ iustitiæ: ex quo solum habetur, prudentiam illam præsupponere rectitudinem appetitûs circa finem particularem, non verò circa fines omnium virtutum.

25. Verum utraque responsio facile potest hoc discursu convelli. Ut virtus aliqua, v. g. temperantia, insit alicui subiecto, prudentia debet illi constituere medium, rescindendo extrema quibus per excessum vel defectum potest corrumpi: Sed ad hoc non sufficit prudentia partialis: Ergo exigitur totalis. Major est certa, Minor probatur. Ut prudentia rescindat extrema quibus per excessum vel defectum posset medium virtutis temperantiæ corrumpi, debet iudicare de prædictis extremis, eorumque habitudine quam habent inter se & cum medio: Atqui ad hoc exigitur prudentia totalis: Ergo &c. Minor probatur: Extrema quæ possunt corrumpere medium temperantiæ, divagantur per omnem materiam virtutum: Ergo sola prudentia totalis potest illa attingere, seu de illis iudicare. Consequentia patet, Antecedens verò probatur exemplo mulieris, quæ potest à tuenda castitate, & à medio temperantiæ recedere, vel ob solam delectationem, quæ est materia ipsius temperantiæ; vel metu mortis, quæ est materia fortitudinis; vel propter lucrum, quæ est materia liberalitatis: Ergo extrema quæ possunt corrumpere medium

medium temperantiz, diuagantur per materiam A
eiuslibet virtutis; & consequenter ad illa re-
scienda non sufficit prudentia partialis, ut ait
Scotus; vel prudentia ut se extendens solum
ad finem & objectum alicujus particularis vir-
tutis, ut asserit Vazquez, sed exigitur prudentia
totalis, seu ad materiam omnium virtutum
extensa.

26. Confirmatur: Dum prudentia imperat actus
iustitiz v. g. vel attendit omnia que circum-
stant, ex quibus potest vitari, vel aliqua omit-
tit, & nihilominus imperat talem actum? Si
primum, cum illa circumstantie possint esse di-
uersarum materiarum (ut si occurrant plures
actus boni impossibiles, v. g. solvere debitu
creditori, quod pertinet ad iustitiam; pa-
rentes alere, quod spectat ad pietatem; sacrifi-
cium offerre, quod est religionis; subuenire pau-
peri, quod est misericordiz) oportet ut omnes
eas materias attingat, seu ad illas omnes se ex-
tendat? Si secundum, tale imperium non erit
actus prudentiz, sed imprudens & inconfide-
raturum; quia imprudentia est imperare aliquem
actum, non attentis circumstantiis occurrenti-
bus, quæ si attenderentur, multoties recta ratio
dictaret talem actum non esse imperandum.

S. III.

Soluntur objectiones.

27. **O**BJICIUNT in primis Adversarij varia Pa-
trum testimonia, quibus apertè docere vi-
dentur, virtutes morales inter se non esse con-
nexas, sed abinvicem separabiles. In primis
enim Hieronymus lib. i. contra Pelagianos intro-
ducit Critobolum interlocutorem, qui ut probet
pro Pelagianis contra Atticum (qui personam
Hieronymi & Catholicorum gerit) hominem
vitare posse omnia peccata, hæc objicit: *Et
quomodo legimus, qui unam habuerit, omnes vi-
detur habere virtutes?* Respondet autem Atticus:
*Participatione, non proprietate: necesse est enim,
singulis excellant in quibusdam, & tamen hoc quod
legisse dicis, ubi scriptum sit nescio.* Cui iterum
Critobolus sic ait: *Ignoras hanc esse Philosopho-
rum sententiam?* Respondet autem Atticus: *Sed
non Apostolorum: neque enim mihi cura est, quid
Aristoteles, sed quid Paulus doceat.* Augustinus
etiam Epist. 29. non concedit iustos & sanctos in
hac vita habere omnes virtutes, sed posse dici
habere aliam, & aliam non habere. Item Ber-
nardus serm. 70. in Cantica, loquens de virtuti-
bus iustorum inquit: *Magnus est qui tria vel
quatuor lilia edificare potest in tanta spinarum
densitate.* Demum Venerabilis Beda, relatus à
D. Thoma in 3. dist. 36. qu. 1. art. 2. *Sancti* (in-
quit) *magis humiliantur de virtutibus quas non
habent, quam de virtutibus quas habent glo-
riantur.*

28. Ad locum D. Hieronymi respondeo, illum
solum ibi rejicere sententiam, quæ docebat con-
nexionem virtutum haberi propriis viribus, &
absque participatione seu auxilio gratiæ. Ibi
enim impugnat errorem Pelagianorum, asseren-
tium ad bene operandum, & ad habendas virtu-
tes omnes, hominem non indigere gratiâ. Vel
etiam dici potest cum Divo Thoma, loco cita-
to, art. 1. ad 6. Hieronymum ibi solum velle sen-
tentiam de connexionem virtutum non contineri
expressè in Sacra Scriptura, sed in libris Philo-

Tom. III.

sophorum; non negare tamen illam esse veram;
sed tantum non ita curandum esse de ea, ac si
Apostoli eam tradidissent. Quod verò hæc inter-
pretatio legitima sit, patet ex eo quod idem S.
Doctor talem sententiam expressè doceat in Epi-
stola ad Fabiolam, de quadraginta mansionibus,
circa mansionem 38. ubi inquit de virtutibus:
*Hærent sibi, & inter se connexæ sunt, ut qui unam
caruerit, omnibus careat.*

Ad alia tria testimonia respondet S. Thomas
ibidem art. 2. ad 1. ea debere intelligi de vir-
tutibus quantum ad usus, & non quantum ad
habitus: *diversi enim Sancti diversimodè exce-
dunt se invicem in usibus diversarum virtutum,
secundum quod de quolibet Confessore dictum est:
Non est invenius similis illi, qui conservaret le-
gem Excelsi.* Propter hujusmodi ergo excessum
ex parte usus, tribuimus cuilibet Sancto qual-
dam speciales virtutes, & alias negamus; non
quia istis careant, sed quia in illis magis splen-
dent. Potest etiam dici, illos SS. Patres solum
ibi intendere, omnes virtutes non haberi in æ-
quali gradu, sed alias esse magis & alias minus
intensas.

Objicies secundò cum Scoto: Quoties ali-
quod subjectum est perfectibile distinctis per-
fectionibus partialibus, potest perfici secundum
unam, tamen non perficiatur secundum alias:
unde potest Petrus habere visum, & carere au-
ditu, scire metaphysicam, & ignorare arith-
meticam, aut esse expertus in arte futoria, &
rudis ac ignarus in arte pingendi: Sed homo est
perfectibilis per plures virtutes morales, tan-
quam per diversas perfectiones partiales: Ergo
potest quamlibet ex illis recipere, aliis non re-
ceptis.

Respondeo Majorem esse veram de perfectio-
nibus partialibus, non connexis adinvicem, ut
sunt auditus & visus, & scientiæ ac artes, quæ in
objectione recensentur: falsam verò de perfe-
ctionibus partialibus connexis inter se, cujus-
modi sunt virtutes morales, ut declaratum est.

Dices: Tota definitio virtutis convenit v. g.
temperantiæ, absque consortio fortitudinis: Et-
go potest haberi sine fortitudine. Consequentia
patet, Antecedens probatur. Virtus est habitus
electivus in mediocritate consistens, prout pru-
dens dictaverit: Sed temperantia est hujusmo-
di, sine fortitudinis consortio, ex hoc solum
quod est cum prudentia circa propriam mate-
riam: Ergo &c.

Respondeo negando Majorem, ad cujus proba-
tionem, concessa Majori, nego Minorem: tem-
perantia enim nequit perfectè medium rationis
attingere in propria materia, nisi possit facilè
rescindere omnia impedimenta, quæ tale me-
dium possunt corrumpere, seu ab illo volunta-
tem abducere; aliàs mulier quæ castitatem vio-
laret meri mortis, non peccaret contra virtutem
castitatis, sed solum contra fortitudinem, atque
adèd diceretur casta, licet non fortis; quod vi-
detur absurdum. Constat autem impedimenta
quæ possunt medium temperantiæ corruppe-
re, spectare non solum ad materiam illius virtu-
tis, sed etiam ad alias, puta fortitudinem, li-
beralitatem &c. ut supra declaratum est; atque
adèd nisi omnes aliæ virtutes habeantur, tem-
perantia nequibit promptè & firmiter impedi-
mentis corruptentibus obfistere, suumque me-
dium illæsum servare.

Objicies tertio: Potest homo exercere actus

XX

unius virtutis, non exercendo actus aliarum: A Ergo & acquirere unam virtutem sine aliis. Antecedens patet, Consequentia probatur. Virtutes non acquiruntur nisi per proprios actus: Ergo dum non exercentur nisi actus unius, non possunt aliæ acquiri.

35. Respondeo concessio Antecedente distinguendo Consequens: potest acquirere unam virtutem sine aliis, quantum ad essentiam, & in statu imperfecto, concedo: in statu perfecto, nego: status enim perfectus virtutis non dependet solum ex actibus gignentibus essentiam virtutis, sed etiam ex consortio & comitatu aliarum, à quibus juvari debet, ut facile & promptè possit in propria materia medium rationis attingere, non solum per recessum ab his quæ in propria materia possunt abducere à tali medio (ad quod sufficit ipsa virtus) sed etiam per recessum ab his quæ possunt absolute & in quacunque materia abducere.

36. Dices: Si status perfectus unius virtutis dependeret nedum ex frequentatione propriorum actuum, sed etiam ex comitatu & consortio aliarum virtutum, sequeretur quod dum una virtus in statu perfecto acquiritur, deberent omnes simul acquiri: Sed hoc videtur impossibile; tum quia in eodem instanti exerceri nequeunt actus omnium virtutum; tum etiam quia plures sunt virtutes, quarum actus non possunt ab aliquibus exerceri; pauper enim non potest exercere actus magnificentie, neque conjugatus actus virginitatis: Ergo &c.

37. Respondeo concessio Majori, negando Minorem. Ad cujus primam probationem dicendum primò cum Cajetano, virtutes in statu perfecto simul acquiri, non simulate physica, hoc est in uno instanti, sed morali, id est brevi spatio temporis: nam brevi tempore occurrere possunt omnium vel saltem principalium actus, præsertim cum materiae morales valde inter se connexæ sint, & aliæ aliis immisceantur.

Secundò responderet idem Auctor, non esse inconveniens, ut unico actu, in virtute multorum præcedentium, simul generentur omnes virtutes in esse perfecto: nam etsi talis actus elicitive & formaliter sit unius tantum virtutis, potest esse virtualiter multarum, quarum actus præcesserunt: sicut ultima gutta in virtute præcedentium cavat lapidem. Imò actualiter potest idem numero actus ab omnibus principalibus virtutibus oriri: ut si mulier el'gat subire mortem, ne violer castitatem conjugalem; ille enim actus simul est fortitudinis, ratione objecti, & temperantiae atque justitiae, ratione motivi; quia propter servandam fidem conjugii (quod pertinet ad justitiam) & sibi castitatem (quod spectat ad temperantiam) amplectitur mortis periculum, quod est proprium munus fortitudinis.

38. Ad secundam probationem dicendum, ad acquisitionem virtutis non requiri quod actus exterior illius exercentur, sed sufficere actum internum electionis, absolutum, vel conditionatum: unde si pauper eliciat actus internos conditionatos liberalitatis & magnificentie, poterit illas virtutes sibi comparare; & similiter conjugatus virtutem virginitatis, quantum ad formale, quia potest habere in præparatione animi integritatis conservandæ propositum, si hoc sibi competeret. Addo quod, cum diximus virtutes morales habere inter se necessariam connexionem, hoc intelligi debet de virtutibus

moralibus, quarum subjectum est capax, non verò de illis quarum est incapax: conjugatus verò qui voluptates veneras expertus est, non est capax castitatis virginalis, sed duntaxat conjugalis.

Objicies quartò: Prudentia est omnino prior virtutibus moralibus: Ergo potest esse perfecta sine illis, ac proinde præcipuum nostræ sententiæ fundamentum corrumpit. Consequentia patet, Probatur Antecedens. Primò quia virtutes morales acquiruntur per actus prudentiæ, regulantes actus proprios ipsarum à quibus immediatè producuntur. Secundò, quia virtutes morales non rectificant intentionem finis, sed electionem mediorum, virtus enim dicitur habitus electivus; intentio autem finis præcedit prudentiam & virtutem moralem; ejusque rectificativum ex parte voluntatis est synderesis, ex parte verò appetitûs, est naturalis rectitudo voluntatis.

Respondeo prudentiam non esse omnino priorem virtutibus moralibus, sed solum in esse imperfecto, & in fieri, ut loquitur Cajetanus, quatenus scilicet acquisitio virtutum moralium incipit ab ipso actu prudentiæ, taxante medium in earum materiis; acquisitis autem virtutum habitibus, & perfectè rectificato appetitu circa fines illarum, prudentia fit omnino perfecta. Ex quo patet ad primam probationem.

Ad secundam verò dicendum virtutem moralem nedum rectificare electionem mediorum, sed etiam intentionem honestatis in propria materia cujuslibet virtutis; quæ intentio, quia est acceptio unius præ alio, dicitur etiam electio lato modo sumpta, & virtus habitus electivus appellatur. Addo quod, dato quod virtus definiatur per ordinem ad electionem strictè sumptam, implicite tamen in ejus definitione involvitur intentio, quia ex hac semper procedit electio.

ARTICVLVS III.

Utrum virtutes morales acquisite sint necessario connexæ cum charitate?

CERTVM est virtutes morales infusas esse cum charitate necessario connexas: tum quia sunt proprietates gratiæ sanctificantis, ab ipsa dimanantes, & ab ea inseparabiles: tum etiam quia, ut discurret D. Thomas hic art. 2. virtutes morales infusæ non possunt esse sine prudentia infusa, à qua diriguntur & regulantur, sicut virtutes morales acquisite diriguntur à prudentia naturali & acquisita; prudentia verò infusa non potest esse sine charitate: quia perfecta prudentia, qualis debet esse infusa, non potest dari absque perfecta rectitudine appetitûs circa finem, cum non possit esse rectitudo circa media ad finem, nisi supponatur rectitudo circa ipsam finem: cum ergo sola charitas perfectè rectificet appetitum circa ultimum finem supernaturalem, ad quem ordinantur omnes virtutes morales infusæ, prudentia perfecta & infusa absque charitate esse nequit.

Solum ergo difficultas & controversia est inter Theologos, an virtutes morales acquisite, necessario sint cum charitate connexæ, subindeque an sine charitate ulla vera virtus acqui-

ri aut conservari possit: Ut autem omnis æquivo-
cacio tollatur, & status hujus difficultatis,
quæ, ut rectè dicunt Salmanticenses, non est
tam de re, quàm de modo loquendi, clarè per-
cipiatur:

Diligenter advertendum est, aliud esse vir-
tutem aliquam esse veram, & aliud esse perfe-
ctam: tunc enim virtus aliqua vera dici potest,
quando habet quiddam requiritur ad ejus es-
sentiam, & omnia prædicata essentialia sibi de-
bita: tunc verò perfecta & virtus simpliciter
appellatur, cum habet omnia ad suam perfe-
ctionem & statum connaturalem requisita. Hoc
præmissò, sit

S. I.

Referuntur sententia, & vera eliguntur.

43. **C**IRCA propositam difficultatem duæ sunt
extremæ sententia, & alia media. Scotus
enim in 3. dist. 36. qu. 1. docet non solum veras,
sed etiam perfectas virtutes posse sine charitate
reperiri, quamvis non sint ita perfectæ, sicut illæ
quæ cum charitate reperuntur. Jansenistæ verò
in alio extremo positi, negant veras & proprie-
dictas virtutes posse sine charitate reperiri. Quam
opinionem amplectitur etiam Joannes à S. Tho-
ma hic disp. 7. art. 7. ubi docet virtutes acqui-
sitas destrui quoad essentiam indirectè & conse-
quenter ad destructionem charitatis; quia tol-
litur conversio ad Deum, nedum ut finem super-
naturalem, sed etiam ut naturalem, sine qua nul-
la vera virtus subsistere potest. Pro explicatione
mediæ & veræ sententiæ:

Dico primò, acquiri posse veras virtutes, aut
acquitas conservari, sine charitate.

44. Probatur primò ex D. Thoma hic qu. 65. art.
2. in corp. ubi sic ait: *Virtutes morales, prout
sunt operativæ boni in ordine ad finem qui non
excedit facultatem naturalem hominis, possunt per
operam humanam acquiri; & sic acquisite sine chari-
tate esse possunt, sicut fuerunt in multis Gentibus.*
Quibus verbis utrumque asserit, & quod virtu-
tes naturales possunt acquiri sine charitate (quo-
modo fuerunt à Gentibus acquisite) & quod
possunt sine charitate conservari.

45. Probatur secundò: Philosophi Ethnici, ut
Aristoteles, Plato, & alij, quibus nihil super-
naturalium innouit, agnoverunt veras & prop-
rias virtutes morales, earumque essentiam &
prædicata quidditativa descriperunt: Ergo vir-
tutes morales, quantum ad suam essentiam &
prædicata quidditativa, à charitate non depen-
dent; subindeque sine illa acquiri & conservari
possunt.

46. Probatur tertio: Nihil est quo per ablatio-
nem charitatis destruantur virtutes morales, plu-
ribus actibus acquisite à justo in statu gratiæ,
quia non dependent à charitate, nisi solum
quoad ordinem in finem supernaturalem, qui
non est de ipsarum essentia, sed perfectio quæ-
dam eis per accidens superaddita ex vi imperij
charitatis; & aliunde habitus acquisiti pluribus
actibus, non destruantur totaliter unico actu
contrario: Ergo virtutes acquisite in statu gra-
tiæ, possunt deficiente gratiâ adhuc remanere
quoad essentiam.

Quod verò possint sine gratiâ & charitate ac-
quiri, ex eo ostenditur, quod existens in pec-
cato mortali non semper malè operatur, sed

Tom. III.

A multoties potest se benè moraliter exercere cir-
ca materias virtutum moralium, puta moderan-
do passiones &c. Ergo potest per hujusmodi
exercitium acquirere habitus inclinantes ad simi-
les actus, qui cum respiciant determinatè bonum,
habebunt veram virtutis essentiam, quæ
in hoc consistit quod sit inclinatio ad bonum de-
terminatè.

Dico secundò, nullam virtutem simpliciter
& perfectè talem, acquiri, aut conservari posse,
sine charitate.

B Probatur primò: Virtus perfecta non potest
esse sine perfecta prudentia: Sed perfecta pru-
dentia non manet ablata charitate per pecca-
tum: Ergo nec perfecta virtus. Major pater,
Minor probatur. Prudentia corrumpitur per
peccatum, & quamvis non destruat totaliter
per quodcumque peccatum, benè tamen ex par-
te, quatenus appetitus malè disponitur circa fi-
nes virtutum moralium, quæ malà dispositione
existente, non potest esse firmum & rectum judi-
cium de agendis in omni eventu: Ergo perfecta
prudentia non manet, ablata charitate per pec-
catum.

C Probatur secundò: Perfecta virtus non stat
cum facilitate ad peccandum: Sed hoc ipso quod
aliquis labitur in peccatum mortale, contrahit
facilitatem ad peccandum; quia ut ait Grego-
rius homil. 11. in Ezechiel. *Peccatum quod mox
per penitentiam non deletur, suo pondere trahit ad
aliud:* Ergo perfecta virtus sine charitate stare
nequit. Major patet: quia de ratione virtutis per-
fectæ est reddere opus bonum facile, peccatum
verò difficile.

D Confirmatur: Existens in peccato non potest
in sensu composito esse dispositus ad eligendum
medium in materia cujuscumque virtutis, contra
quodcumque impedimentum; cum sit conversus
ad aliquod omnino contrarium alicui virtuti,
nempe ad objectum peccati, & finem proximum
ipsum, puta ad delectabile tactûs, aut gustûs:
Ergo non habet virtutem perfectam & simplici-
ter dictam.

E Confirmatur ampliùs: Virtus perfecta facit
habentem simpliciter bonum, ut constat ex defi-
nitione virtutis: Sed existens in peccato, & ca-
rens gratiâ & charitate, non potest dici simplici-
ter bonus: Ergo carens gratiâ & charitate, vir-
tutem perfectam habere nequit.

Ex quibus intelliges, virtutes quæ possunt esse
in homine peccatore, quamvis retineant essen-
tiam virtutis, esse tamen ita imperfectas, ut vir-
tutis nomen non mereantur; quia carent ordine
ad ultimum finem, tam naturalem quàm super-
naturalem, saltem ex parte operantis, & habent
potius statum dispositionis quàm habitûs, cum
facile sint mobiles à subjecto, ob pravam dispo-
sitionem appetitûs; nec extenduntur ad eligen-
dum medium in omni eventu, & contra quæcum-
que impediencia: quamvis, ut diximus, adhuc
sint virtutes quoad essentiam, quia ex natura sua
tendunt ad bonum, & aliunde postulant,
quantum de se, habere statum habitûs & per-
fectæ virtutis.

S. II.

Solvuntur objectiones.

CONTRA primam conclusionem obijciunt
in primis Adversarij varia Patrum testimo-
nia, quibus asseritur peccatores & infideles nul-

Xx ij

lam veram virtutem habere. In quo multus præter ceteros est Augustinus variis in locis, sed præsertim 4. contra Julian. cap. 3. ubi ait *non esse veras virtutes, nisi ubi est vera sapientia & charitas Dei. & ideo non esse inter Romanos & Græcos, qui essent veri sapientes, studiosique cœnsendi.* Idem docet filius ejus sectator Prosper lib. 1. de vocat. Gentium cap. 7. & sæpe alibi. Subscribit Bernardus serm. 22. in Cantica in fine, & plures alij.

52. Ad hæc facile responderetur, Augustinum, & alios SS. Patres, nomine *vera virtutis* intelligere virtutem perfectam, quæ hominem promoveat ad vitam æternam, sive, ut ipse loquitur loco citato, *quæ liberandis & beatificandis hominibus deserviat.* Unde ibidem ait: *Si ad consequendam veram beatitudinem, quam nobis fides per Christum promissit, nihil prosunt homini virtutes, non sunt vera virtutes.* Quod verò idem S. Doctor agnoscat in peccatoribus & infidelibus veras virtutes, id est quæ retineant essentiam & quidditatem virtutis, patet ex Epist. 130. ubi ait continentiam Polemonis ad hujus vitæ honestatem valuisse, hoc est fuisse verè bonam intra gradum virtutis moralis Philosophicæ, & donum Dei illam appellat: negat tamen ad futuram immortalitatem valuisse, quia defuit Charitas & Religio in verum Deum. Apertè etiam lib. de spiritu & littera cap. 27. docet Gentem, etiam si impias, & à veri Dei notitia ac cultu extorres, quædam tamen opera edidisse, *quæ secundum justitiæ regulam merito recteque laudantur*, ac proinde undequaque bona sunt, & verarum virtutum. De quo fufius in tractatu de gratia.

Disput. 1.
art. 3.

53. Obijciunt secundò: Charitas est forma virtutum, ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 23. art. 8. Ergo tam impossibile est virtutibus quibusvis esse in rerum natura sine charitate, quam homini absque anima rationali.

Respondeo quod quando charitas à Theologis *forma virtutum* appellatur, non eo sensu hoc dicitur, quasi charitas sit aliis virtutibus essentialis, vel absolute necessaria, ut illæ in suo ordine, & intra finem sibi connaturalem, sint & dicantur veræ virtutes; hoc enim à nullo probato Authore assertum est, & rejicitur à D. Thoma citato in resp. ad 1. sed sensus solum est (ut idem S. Doctor in corpore ejusdem articuli declarat) charitatem esse formam assistentem, & intrinsecam, quæ ceteræ virtutes in suis actionibus ad finem ultimum diriguntur, ac veluti formantur, accipiendo perfectionem illam extrinsecam, quæ ipsis advenit ex eo quod referantur ad ultimum finem hominis supernaturalem, in quem non subveherentur absque charitate. Nihilominus tamen ex suo intrinseco & connaturali fine, qui naturæ septis coërcetur, habent honestatem, & bonitatem naturalem, supernaturali adventitiæ substratam, sed quasi informem, eò quòd denuddetur ornamento illo insigni, quod per charitatem posset accedere.

54. Obijciunt tertio: Sicut scientiæ dependent à principiis, ita virtutes morales à finibus: Sed impossibile est dari scientiam, intellectu errante circa principia, aut ea ignorante: Ergo etiam impossibile est veras reperiri virtutes, si appetitus non habeat rectum affectum circa finem: Atqui existens in peccato mortali est aversus à Deo ut fine ultimo, tam naturali, quam supernaturali: Ergo non potest habere veras virtutes.

A Respondeo quod ut intellectus habeat veram scientiam de aliquo objecto, non aliud requiritur, quam quòd sit bene dispositus circa propria illius principia, vel ea firmiter credendo, vel evidenter in se cognoscendo, quacumque existente dispositione circa principia communissima, quamvis sine illa non sit scientia perfecta, sed habeat potius statum dispositionis, quam habitus. Similiter ut vera virtus acquiratur & conservetur in appetitu, sufficit quòd appetitus sit bene affectus ad finem proprium ipsius virtutis, quamvis non sit conversus ad finem ultimum simpliciter; sine qua conversione virtus non potest esse perfecta, nec meretur simpliciter nomen virtutis, magisque habet statum dispositionis, quam habitus.

B Objicies quartò contra secundam conclusionem: Per unicum actum intemperantiæ charitas destrui potest, putà per unicum comestionem carniæ die ab Ecclesia prohibito: Sed nulla virtus acquisita per unicum actum corrumpitur, sicut nullum vitium per unicum actum generatur: Ergo virtus acquisita potest sine charitate conservari. Unde S. Thomas infra qu. 71. art. 4. docet unum vel alterum peccatum mortale simul cum virtute acquisita esse posse, quamvis non cum infusa.

Respondeo hoc argumentum probare quidem virtutem acquisitam, quantum ad essentiam, posse sine charitate subsistere, non tamen quantum ad perfectionem & statum: quia ad hujusmodi statum destruendum sufficit unicum peccatum morale; cum illud sufficiat ad destruendam perfectionem prudentiæ. Neque D. Thomas loco citato insinuat peccatum mortale conjungi posse cum virtute acquisita, in statu perfecto existente, sed duntaxat cum virtute acquisita quantum ad essentiam. Potestque hoc declarari exemplo vitiorum, quæ licet quantum ad subitaneitatem non destruantur unico actu contritionis, vel charitatis, destruantur tamen quantum ad statum vitij, ut docet idem S. Doctor qu. 1. de virtut. art. 10. ad 16. his verbis: *Licet per actum unum simplicem non corrumpatur habitus acquisitus (scilicet secundum substantiam) tamen actus contritionis virtute gratia habet quòd corrumpat habitum vitij: unde in eo qui habuit habitum intemperantiæ, cum contrivitur, non remanet cum virtute temperantiæ infusa habitus intemperantiæ, in ratione habitus, sed in via corruptionis.*

ARTICVLVS IV.

Quæ docet D. Thomas de æqualitate & duratione virtutum, breviter expenduntur?

E DE his proprietatibus tam copiose disserit S. Doctor hic qu. 66. & 67. ut nihil profus addendum sit, sed breviter & compendiose explanandum quòd ille fufiori stylo & lato calamo tradit.

Quantum ergo ad æqualitatem virtutum qu. 66. docet quòd in virtutibus quæ differunt specie, una est major aliâ, secundum quòd est rationi propinquior: & quia inter virtutes morales prudentia magis perficit rationem, illa aliis virtutibus moralibus præfertur; sicut visus om-

nibus externis sensibus antecellit: Unde sicut Philo visum, *Regem sensuum* appellat, ita prudentia virtutum moralium Regina nuncupatur, propriusque ejus actus est imperium. Si autem fermo sit de virtutibus ejusdem speciei, sic nulla est major, vel minor secundum seipsam, sed solum ratione participationis subiecti, vel majoris intentionis seu radicationis in diversis subiectis, vel etiam in eodem secundum diversa tempora. Quod si attendantur prout sunt simul connexæ in aliquo subiecto, tunc ratione participationis subiecti sunt æquales quadam æqualitate proportionis, quantum ad id quod est formale in illis, nempe constitutionem medij rationis. At quantum ad id quod est materiale, nempe quantum ad inclinationem ad actum virtutis, potest esse inæqualitas: quia potest aliquis promptior esse ad actum unius virtutis, nempe justitiæ, quam ad actus alterius, puta fortitudinis, iique vel ex natura, vel ex consuetudine, vel etiam ex gratiæ dono.

Hæc doctrinâ D. Thomæ confutatus manet error Stoicorum, qui (ut videre est apud Tullium §. de finibus, & apud Laërtium in Zenone) virtutem ejusdem ubique statuerent esse assererent, nec intendi posse, aut remitti. Quod spectat illud Senecæ Epist. 7. *Virius non potest major aut minor fieri, unius statuta est.* Et mox: *Non intenditur virius, idem esse dicebat Socrates veritatem & virtutem. Quomodo illa non crescit, sic nec virtus quidem. Habet numeros suos, plena est.* Rursusque paulo post: *Perfundebit sapientia unum bonum esse, quod honestum: hoc necremitti, nec intendi posse, non magis quam regulam, quæ rectum probari solet, quam si flectes, quidquid ex illa mutaveris, injuria est recti. Idem ergo de virtute dicimus: & hæc recta est, flexuram non recipit, rigida est, amplius intendi non potest.*

Docet præterea S. Thomas eadem questione virtutes intellectuales præminere moralibus: quia illæ perficiunt intellectum; istæ appetitum, qui est minus nobilis quam intellectus. Inter illas verò sapientiam dicit esse omnium perfectissimam: tum quia considerat objectum nobilius, nempe altissimam causam, quæ Deus est: tum etiam quia cum per causam judicetur de effectu, & per causam superiorem de causis inferioribus, sapientia habet ferre judicium de omnibus aliis virtutibus intellectualibus, & ejus est alias in suos fines dirigere & ordinare; unde est quasi architectonica respectu omnium.

Quæ autem ex virtutibus moralibus præcellat aliis, quæ verò cedat, difficilè declarari posse asserit Nazianzenus orat. 16. *Quemadmodum* (inquit) *etiam in prato quodam, plurimis & suavis floribus referto, florem omnium pulcherrimum & fragrantissimum reperire haud facile est; alio nimirum aliàs olfactum & aspectum ad se distrahente, atque ad primum eum decerpendum alliciente.* Nihilominus S. Doctor inter virtutes purè morales justitiam ex eo dicit præferendam esse reliquis, quod & subiectum habeat sublimius, nempe voluntatem, cum reliquæ appetitui sensitivo insideant; & objecto etiam nobiliori potiat; versatur enim circa operationes ad alterum, quibus homo non in se tantum, sed etiam erga alios perficitur. Unde Aristoteles §. Ethic. cap. 1. *Præclarissima virtutum (inquit) est justitia, & neque Hesperus, neque Luciferia admirabilis.* Dixi ex virtutibus purè morali-

bus, quia prudentia, quam cæteris virtutibus moralibus præferendam esse diximus, nedum moralis est, sed præterea intellectualis.

Quinam verò sit ordo dignitatis inter temperantiam & fortitudinem, disceptatio est inter Philosophos. Plato enim 2. de legibus, temperantiam fortitudini præferre docet. Cui suffragari videtur Scriptura, cum ait Proverb. 16. *Qui dominatur animo suo (concupiscentiam scilicet frando) melior est expugnatore urbium.* Unde Cyprianus libro de bono pudicitæ: *Qui hostem vicit, illo fortior fuit: sed alter qui libidinem repressit, fortior seipso fuit: qui inimicum prostravit, externum hostem percussit; qui cupiditatem repressit, hostem domesticum superavit.*

Nihilominus Aristoteles & D. Thomas fortitudinem temperantiæ præferunt: nam S. Doctor hic qu. 66. art. 4. in corp. sic discurrit: *Virtus aliqua simpliciter dicitur major, secundum quod in ea majus bonum rationis relucet &c. Inter alias autem virtutes morales, quæ sunt circa passionem, tanto in unaquaque magis relucet rationis bonum, quanto circa majora motus appetitivus subditur rationi. Maximum autem in his quæ ad hominem pertinent, est vita, à qua omnia alia dependent: & idè fortitudo, quæ appetitivum motum subdit rationi in his quæ ad vitam & mortem pertinent, primum locum tenet inter virtutes morales, quæ sunt circa passionem.* Unde quando Proverb. 16. dicitur: *Qui dominatur animo suo, melior est expugnatore urbium, per dominatorem animorum, in eo divino oraculo, non incommode intelligi potest ille qui per patientiam, fortitudinis administram, cohibet impatientis animi motus, ne erumpant; ita ut his verbis nihil aliud significetur, quam inter munera fortitudinis patientiam præferre aggressioni: quod verum esse in tractatu de virtutibus cardinalibus ostendemus. Sic sanè eum locum intellexit S. Gregorius homil. 31. in Evang. ubi hæc scribit: *Minor est victoria urbes expugnare, quia extra sunt quæ vincuntur: majus autem est quod per patientiam vincitur, quia ipse à se animus superatur, & semetipsum sibi semetipsi subicit, quando eum patientia in humilitate tolerantia stravit.**

Articulo 6. ejusdem qu. 66. docet S. Thomas charitatem esse maximam inter virtutes Theologicas, quia propinquius Deum respicit quam cæteræ. De quo fusè in tractatu de virtutibus Theologicis.

Quantum verò ad durationem virtutum idem S. Doctor qu. 67. art. 1. docet virtutes morales acquiras non remanere post hanc vitam, quo ad ipsarum materiale: quia ibi nullus erit locus concupiscentiæ, & delectationibus ciborum & venereorum, quæ sunt materia temperantiæ; aut distributionibus, & commutationibus rerum quæ veniunt in usum præsentis vitæ, circa quas versatur justitia: remanere tamen in Beatis, quantum ad earum formale, nempe quantum ad modum, seu ordinem rationis, quo appetitus rectificatur & conformatur rationi. Unde Augustinus 14. de Trinit. cap. 9. *Prudentia ibi erit sine ullo periculo erroris; fortitudo sine molestia tolerandorum malorum; temperantia sine repugnantia libidinum.*

Articulo 2. similiter asserit virtutes intellectuales post hanc vitam remanere quidem in omnibus, secundum id quod in ipsis est forma-

le, nimirum secundum species intelligibiles in intellectu possibili servatas; non manere tamen quantum ad materiale, nempe quantum ad phantasmata è quibus extrahuntur per intellectum agentem: quia cognitio non fiet tunc per conversionem ad illa, sed erit alius modus intelligendi.

Articulis sequentibus docet ex virtutibus Theologicis, nec fidem, nec spem, sed duntaxat charitatem remanere in patria. De quo in tractatu de virtutibus Theologicis.

DISPUTATIO VI.

De donis Spiritus Sancti.

Ad questionem 68. Divi Thomæ.

CVM dona Spiritus Sancti maximam cum virtutibus habeant cognationem, tractatu de virtutibus subjungimus veluti appendicem, disputationem de donis Spiritus Sancti, in qua de illis tam in communi quam in particulari breviter differemus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Utrum dona Spiritus Sancti sint habitus, à virtutibus etiam infusis distincti?

DUPLICITER potest aliquid dici donum Spiritus Sancti: primò generali quadam ratione, quia scilicet gratis à Spiritu Sancto ut à causa efficiente procedit; & in hoc sensu omnes gratiæ, & virtutes infusæ possunt dici dona Spiritus Sancti: secundò speciali quadam ratione, quatenus donum importat specialem dispositionem à Spiritu Sancto anime impressam, quæ disponitur ad hoc ut benè & facillè ab ipso ad opera extraordinaria moveatur. Dari autem in nobis huiusmodi dona seu dispositiones. constat tum ex Scriptura, Isaia 11. Ecclesiast. 10. & 15. 1. ad Corinth. 12. & alibi sæpè, ubi fit expressa illorum donorum mentio: tum etiam ex hymno Ecclesiastico, in quo Spiritus Sanctus *Septiformis munere* appellatur, ipsumque his verbis Ecclesia interpellat: *Datus fidelibus in te confidentibus sacrum septenarium.*

Accedit ratio D. Thomæ, qui hinc art. 1. sic discurreit: *Omne quod movetur necesse est proportionatum esse motori. & hæc est perfectio mobilis in quantum est mobile, dispositio quæ disponitur ad hoc quod benè moveatur à suo motore: Quanto igitur movens est altior, tanto necesse est quod mobile perfectiori dispositione ei proportionetur; sicut videmus quod perfectius oportet esse discipulum dispositum ad hoc ut altiorum doctrinam capiat à Doctore. Manifestum est autem quod virtutes humanae perficiunt hominem, secundum quod natus est moveri per rationem in his quæ interiorius vel exteriorius agit: Oportet igitur inesse homini altiores perfectiones, secundum quas sit dispositus ad hoc quod divinities moveatur; & istæ perfectiones vocantur dona, non solum quia infunduntur à Deo, sed quia secundum ea homo disponitur, ut efficiatur promptè mobilis ab inspi-*

ratione divina, sicut dicitur Isaia 50. Dominus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, retrorsum non abii.

Vocantur etiam in Scriptura perfectiones illæ Spiritus Isaia 11. *Requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientia & intellectus, Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientia & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini.* Cujus appellationis varias & egregias rationes seu congruentias adducit Joannes à S. Thoma hinc disp. 18. art. 1. Prima est, quia perfectiones illæ donantur à Spiritu Sancto, cui nomen Spiritus, & nomen doni tribuitur. Secunda, quia ex amore spirante & ponderante, & veluti ex spiritu cordis Dei procedunt. Tertia, quia quasi ipso Dei halitu inspiratur anima, quæ ipsis ornatur, amplectendo ipsum quasi sponsum osculantem se, & osculo oris sui spiritum ei immittentem, ut perficiantur, & eleventur virtutes ad superiorem modum operandi, juxta illud Psal. 32. *Verbo Domini cali firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Denique dona illa cœlestia Spiritus appellantur, quia his homo à Spiritu Sancto agitur, movetur, ac impellitur ad opera ardua & extraordinaria, juxta illud Apost. ad Roman. 8. *Qui Spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt.* Ubi Glossa: *Aguntur, dicit, non reguntur: plus enim agi, quam regi: agi enim dicimus aliquem vix agentem, regi autem quasi jam aliquid agentem, qui ideo regitur ut rectè agat: sed aguntur non quod nihil per se agant, sed quod à aliquo agant, impetu gratia impelluntur.* His præmissis

Duæ circa illa dona occurrunt difficultates, in titulo hujus articuli insinuatæ, & breviter hinc discutiendæ ac resolvendæ. Prima est, an illa sint propriè habitus? Secunda, an distinguantur à virtutibus Theologicis, & moralibus infusis?

§. I.

Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur.

Dico primò, dona Spiritus Sancti esse propriè habitus. Ita communiter docent Theologi cum D. Thoma hinc art. 3. licet aliqui, ut refert Lorca, existimaverint hæc dona solum esse actus quosdam virtutum speciales, non habitus.

Probatur primò: Isaia 11. dona omnia in Christo permanentiter fuisse asseritur, his verbis: *Requiescet super eum Spiritus Domini, spiritus sapientia & intellectus &c.* requiescere enim permanentiam importat: Sed donum permanentiter inhærens est habitus, non verò actus, vel dispositio transiens: Ergo dona Spiritus Sancti sunt veri habitus, non verò actus, aut dispositiones transeuntis.

Probatur secundò: Anima nostra est mobilis à triplici motore, scilicet à ratione, à lumine gratiæ & fidei, & à speciali impulsu & instinctu Spiritus Sancti præter communes regulas naturæ & gratiæ: disponitur autem ut facillè & connaturaliter moveatur à ratione, per virtutes morales acquisitas; ut moveatur à lumine fidei & gratiæ, per virtutes morales infusas: Ergo ut connaturaliter moveatur à Spiritu sancto, debet etiam per aliqua dona habitualia disponi, ac proinde dona illa debent esse veri habitus, sicut virtutes morales acquisitæ & infusæ.

Confirmatur: Per dona nobis, ut ita loquar.